

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Gymnázium, Brno, Slovanské náměstí 7
Šablona:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Název projektu:	Inovace výuky na GSN prostřednictvím ICT
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0940
Autor:	Mgr. Adam Rychtecký
Tematická oblast:	Člověk ve společnosti – sociologie
Název DUMu:	Max Weber
Kód:	VY_32_INOVACE_NS.2.16
Datum:	9. 9. 2013
Cílová skupina:	Žáci středních škol
Klíčová slova:	Max Weber, ideální typ, sociální jednání, principy panství, legitimní moc, panství charismatické, panství tradiční, panství legální, byrokracie, racionalizace
Anotace:	Zápisový list pro tvorbu vlastního zápisu studentů. Obsahuje základní informace o principu ideálního typu, druzích sociálního jednání, Weberovo pojetí moci – panství, jakož i nástin dějinného procesu racionalizace. Navazujícím je pracovní list VY_32_INOVACE_NS.2.17.

MAX WEBER (1864 – 1920)

Úvod

- Německý historik, právník, ekonom a sociolog.
- Sociologii definuje jako vědu o sociálním jednání individuí.
- Témata: typy sociálního jednání, moc a způsoby její legitimace, racionalizační proces
- Metodologický vnos: metoda ideálních typů a zásada nehodnotící sociologie
- *Die protestantische Ethic und der Geist des Kapitalismus* (1901).
- Spoluautor ústavy Výmarské republiky, účastník mírových jednání ve Versailles po ukončení 1. sv. v.

Zásada nehodnotící sociologie

badatel si musí být vědom svých názorů, aby zamezil subjektivnímu náhledu na věc (*abych zkoumal to, co je, a ne to, co chci, aby bylo*)

vědecká analýza může pouze poukázat na adekvátní prostředky, nikoliv cíle; nemůže překonat propast směřování reality s ideálním

sociologie je zkušenostní věda, tzn., že je korigovaná zkušeností a metodou

Ideální typy jsou čistě myšlenková racionální konstrukce, jejíž porovnání s realitou má badateli umožnit vysvětlit příčiny odlišností reálného průběhu události od hypotetického čistě racionálního modelu.

- hlavní poznávací nástroj sociálních věd
- konstrukce ideálního typu – konstrukce vědeckých pojmů
- tvořeny jednostranným zdůrazněním jednoho nebo více hledisek a syntézou individuálních fenoménů
- nevyskytují se v čisté podobě, jsou jen prostředkem poznání
- nástroje vědeckého uchopení skutečnosti

Jednání je každá činnost, které ten, kdo ji realizuje, přisuzuje určitý smysl

- A. smysluplné jednání je to, kde se jedná o **záměrnou** činnost – **jakoukoli** (!!)
- B. nepatří sem zautomatizované úkony, afekty
- C. *Pareto*vo logické i nelogické jednání je pro Webera **jednáním**

Sociální jednání je pouze takové jednání, které je ve svém průběhu orientováno na jednání druhých osob (může být orientováno i na osoby, jež byly, nebo budou – př. čekání dítěte)

Čtyři typy jednání

V reálu bude vždy docházet k prolínání dvou či více druhů jednání.

- **účelově racionální jednání** (zaměřeno na **prostředky**)
 - při tomto chování je nejdůležitějším **cílem úspěch**, jsme si při něm vědomi všech důsledků a okolností, které k úspěchu vedou, ustavičně kalkulujeme náklady a účinnost

Př.:

- **racionálně hodnotové jednání** (zaměřeno na **racionální hodnoty**)
 - jednání odpovídající vyšším příkázáním nebo hodnotám, **cílem je jednání samo o sobě** ne úspěch, tedy jednání bez ohledu na náklady

Př.:

- **tradiční jednání** (založeno na **zvyku**)
 - je vedeno osvědčenými obyčeji a zvyky, o kterých se nepochybuje, neuvažuje – rutina

Př.:

- **afektivní jednání** (zaměřeno na **emoční impulsy**)
 - vyplývá z bezprostředního stavu jednajícího, o prostředcích se neuvažuje

Př.:

Panství je praktický a empirický výraz **moci**, je to pravděpodobnost, že příkaz daný v určitém kontextu bude splněn tím, komu byl adresován

- vztah moci příkazem a činností
- panství je vždy legitimní, spolu s autoritou
- je založeno na loajalitě, závazku a povinnosti (nemůže být založeno na smlouvě)
- je založeno na asymetrickém vztahu (podřízenosti x nadřízenosti) a na vzájemnosti

Legitimní moc je taková, která je v případě nutnosti bráněna těmi, nad kterými je vykonávána (není to poslušnost vykonávaná hrubým násilím)

Tři typy panství

D. **Panství charismatické** spočívá na víře v mimořádné a nevšední vlastnosti vůdce

- jde o autoritu nestálou (vůdce vládne tak dlouho, dokud je víra v jeho vlastnosti dost silná)
- daří se mu v mimořádných situacích (protože zpravidla razí radikální myšlenky)
- pokud trvá déle, je zhoubné
- místo občana vystupuje stoupenec, který spolupracuje na základě **osobní náklonnosti**
- **změna rutinizací na:**
 - ⇒ **panství tradiční** (*tradicionalizací* – založení vlastní dynastie válečníkem)
 - ⇒ **panství legální** (*legalizací* – stoupenec si učiní z ministrova myšlení výhodný úřad)
- **rutinizace** probíhá několika způsoby:
 - ⇒ problém následovnictví (vede ke stavení pravidel a vedení moci v čase)
 - ⇒ charismatická osobnost legalizuje – přibývá na demokratické legitimitě
 - ⇒ vznik volených úředníků (charisma se rozděluje mezi dříve obslužný personál)
 - ⇒ legitimizace charismatu plebiscitem
- **problémem** je vůdcova smrt
- po ekonomické stránce je nestabilní
- pozice vůdce není závislá na volbě, ale na iracionálních vlastnostech (důvěra, víra)
- stabilitu nabývá až rutinizací charismatu

Př.:

E. **Panství tradiční** spočívá na víře v posvátnou závaznost jednou ustavených mocenských vztahů mezi jednotlivci a celými rody (askriptivní status)

- jako panství charismatické je **založena na vztahu mezi vládcem a správním aparátem, nevzniká však jako produkt krize** (naopak – **silně konzervativní**)
- autoritu má ten, kdo má moc a nárok na ni čerpá ze zvyku
- všechny podtypy (patriarchalismus, feudalismus...) mají společné to, že postavení pánu je založeno na tradici a tradice též omezuje jeho značnou libovůli
- podřízení jsou buď druhové (patriarchální) nebo poddaní (patrimoniální)
- není příznivé kontinuitní hospodářské činnosti – hospodářství stagnuje (podnikání ne)
- právo je vykonáváno buď nad **druhem** nebo **poddaným**, především **zvykové**
- **správa** tradiční společnosti je organizována nejčastěji patrimoniálně, největší moc má panovník a ovládá své úředníky stejně jako poddané. Neexistuje dělení na soukromé a veřejné

Př.:

F. **Panství legální** spočívá na víře v platnost neosobních zákonů (**byrokracie**)

- zákony se vztahují stejně jak na držitele moci, tak na její objekty
- poslušnost se týká právních norem, nikoliv osob, které je vykonávají → panství **neosobní**
- byrokracie tvoří osu panství a plní vůči **státu** roli, jakou plnili úředníci vůči pánovi
- dobré pro hospodářství (podnikatelé rozvíjejí činnost na základě znalosti předpisů)
- byrokracie demokratizuje společnost
- byrokracie se ovšem může **změnit** ve **vládnoucí kastu**
- **normy** jsou odvozeny od jejich účelnosti
- **právo** je vykonáváno nad občany, kteří se podřizují formálním normám
- **správa** moderní společnosti je řízena byrokracií, která se řídí pevnými pravidly platnými pro všechny stejně

Př.:

Racionalizace

- v rámci Evropy jde spíše o svéráznou náhodu, než o nutnost vývoje
- jednotlivé samostatné faktory sjednocuje protestantismus a jeho etika
- formální racionalita = kalkulovatelnost
- materiální racionalita = řízení dle kritérií, ležících mimo racionální bilanci (hodnotové postuláty)
- historický proces jde ve směru převládání formální racionalizace
- v moderním světě už *ekonomika* nemá žádný jasný vztah k potřebám člověka jako takového

Osobní poznámky:

Literatura

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozšíř. vyd., dotisk. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, ISBN 80-858-5025-7.

KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, ISBN 80-86429-34-2.

Soukromé studijní materiály.

Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-718-4164-1.

Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-718-4310-5.

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.